

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2020. május 13.

TÁRSADALOMISMERET

EMELT SZINTŰ ÍRÁSBELI VIZSGA

JAVÍTÁSI-ÉRTÉKELÉSI ÚTMUTATÓ

EMBERI ERŐFORRÁSOK MINISZTERIUMA

AZ ÍRÁSBELI VIZSGA ÉRTÉKELÉSÉNEK ÁLTALÁNOS SZEMPONTJAI

A vizsgázó teljesítményének értékelését nem befolyásolhatja, ha a vizsgázó véleménye eltér az általánosnak tekinthető megközelítéstől.

A vizsgázó teljesítményének értékelésére nem lehet hatással, ha az értékelők személyes értékítélete eltér a feladatban tárgyalt probléma, kérdés, jelenség általánosnak tekinthető megítélésétől.

A javítási-értékelési útmutató címszavakban közli az esszé és esetelemzés megoldásának lehetséges tartalmi összetevőit. Az ettől eltérő jó megoldást is el kell fogadni.

A dolgozatot piros színű tollal kell javítani és a tanári gyakorlatnak megfelelően jelölni a súlyosabb helyesírási, nyelvhelyességi stb. hibákat.

A feladatok alatt található négyzetben az elérhető maximális pontszám van feltüntetve, az értékelő a mellette lévő üres négyzetbe írja az általa megállapított pontszámot.

Egyes esszéfeladatoknál a tanuló két téma közül választhat, de csak az egyik kidolgozásáért jár pont. Ha tévedésből mindkét feladatot megoldja a vizsgázó, és nem jelöli áthúzással, melyiket értékeljék, az érettségi dolgozatot javító tanár dönti el, hogy melyik feladat kidolgozásáért jár több pont, és azt veszi figyelembe.

Ha bármely feladat értékelésénél a témataartás-kompetenciát nulla ponttal értékeli a javító, azaz úgy ítéli meg, hogy a vizsgázó nem a megfogalmazott feladatot oldotta meg, a feladat egészének értékelése nulla pont, más kompetenciára vagy szempontra nem adható pont.

Egyes feladatoknál a könnyebb differenciálás érdekében a feladat részpontszámainak összegét osztani kell kettővel.

Előfordulhat, hogy a fél pontok megítélése miatt a vizsgázó összpontszáma nem lesz egész szám. Ebben az esetben kerekíteni kell. A kerekítést nem feladatonként, hanem a feladatonként elért pontok összeadása után kell elvégezni a végső pontszám megállapításához!

Az értékelő tanár a javítás, értékelés után kitölti a vizsgázó összpontszámát tartalmazó táblázatot.

I. rész

Társadalomismeret és jelenismeret

1. Esszé

Szempontok, kompetenciák	A) Az oktatás szerepe a társadalomban	Max. pont
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség, helyesírás	A kifejtés mondatokból áll, a szöveg logikusan és szabatosan felépített. Nem tartalmaz súlyos nyelvtani vagy helyesírási hibát.	2
A feladat megértése, tématartás	A válasz valóban az oktatás társadalmi szerepére fókuszál.	2
Lényegkiemelés, a témának megfelelő tények, összefüggések, gondolatok, megállapítások megfogalmazása, általánosítás	A vizsgázó megállapítja, hogy az oktatás egyaránt fontos az egyén és a társadalom számára. Rávilágít arra, hogy minden társadalom érdeke a korábban megszerzett közösségi ismeret átadása a következő generációnak. Az egyén ezeknek az ismereteknek a megszerzése révén kapcsolódik (integrálódik) a társadalomba. Az oktatás biztosítja a közösség számára a fennmaradás folyamatosságát, az egyén számára pedig azt a tudást, ami a közösséghez kapcsolja. Az oktatás társadalmi szerepe abban áll, hogy az ismeretek átadása mellett előírja és rögzíti az adott kor kultúráját, viselkedési módját, ezáltal önmagához alakítja az egyént. Az ismeretek átadása teszi lehetővé, hogy a nyelv, a kultúra, a gazdaság a korábbi színvonalon működjön tovább, esetleg fejlődjön. Bemutatja, hogy amikor egy adott korban kijelölik az oktatás során elsajátítandó tananyagot, azzal nemcsak hasznos tudást adnak tovább, hanem konzerválják, újratermelik a társadalom szerkezetét is. Emellett minden kor tudatosan vagy kevésbé tudatosan arra törekszik, hogy az oktatandó anyag segítségével legitimálja a fennálló politikai rendet. Ír arról, hogy az oktatás egyidejűleg elősegít(het)i a társadalmi egyenlőtlenségek továbbélését, de csökkent(het)i is azt. Összességében az oktatás egyszerre alkalmas arra, segítse, vagy éppen gátolja a társadalmi változásokat.	3
Az ismeretek mélysége, az adott tudománynak megfelelő tárgyi tudás, a szakmai nyelv használata	A válaszból megállapítható, hogy a vizsgázó megfelelő tárgyi tudással rendelkezik az oktatás társadalmi szerepéről. Használja az integrálódás, a társadalmi szerkezet, a kultúra újratermelése, a gazdaság működtetése, a politikai rendszer legitimálása, az egyén fejlődése, a társadalmi egyenlőtlenség szakkifejezéseket.	3
A megközelítés sokszínűsége, komplexitása	A válasz legalább kétféle megközelítést tartalmaz. A vizsgázó írhat saját dilemmáiról, megközelítheti a kérdést a döntéshozatal oldaláról, nézheti a keresleti és kínálati oldalról egyaránt.	3
Önálló vélemény megalkotása, a téma aktualizálása (életszerű, saját vagy a médiából ismert példák alkalmazása)	A vizsgázó önálló véleményt fogalmaz meg, és meg is indokolja azt. Életszerű példákat hoz. Legalább két, a médiából vagy saját környezetéből megismert mintát említ.	2
Összesen		15

Szempontok, kompetenciák	B) A nemzettudat fejlődésének sajátosságai	Max. pont
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség, helyesírás	A kifejtés mondatokból áll, a szöveg logikusan és szabatosan felépített. Nem tartalmaz súlyos nyelvtani vagy helyesírási hibát.	2
A feladat megértése, tématarítás	A tanuló válaszában valóban a nemzettudat fejlődésére fókuszál.	2
Lényegkiemelés, a témának megfelelő tények, összefüggések, gondolatok, megállapítások megfogalmazása, általánosítás	<p>A vizsgázó a feleletében lényeges elemeket emel ki. Megállapítja, hogy az emberek mindig valamely közösséghez tartozónak tartották magukat, sőt identitástudatuk általában egyszerre többféle csoporthoz is kötötte őket. Meghatározza a nemzettudatot. A nemzet tagjainak az a tudata, hogy ugyanannak a nemzeti közösségnek a tagjai, egymás iránt kisebb-nagyobb szolidaritást éreznek. A nemzettudat magában foglalja a közös nyelvet, a közös kultúrát, a szokásokat, a közös történelemre vonatkozó emlékeket, továbbá a tágabb értelemben vett közös lakóterületet.</p> <p>A vizsgázó a fogalmat elkülöníti az állampolgárságtól. Megállapítja, hogy a nemzet, illetve a nemzethez tartozás tudata Európában és Amerikában a XVII-XIX. század folyamán, Ázsiában, Afrikában a XX. században alakult ki, előzményei azonban a távoli múltba nyúlnak vissza. A felvilágosodás során jelent meg a nemzeti mozgalom mint a nemzet védelmét és felemelését célzó ideológia és politikai irányzat. A nemzettudat kialakulásában mindenhol szerepet játszott a közös (irodalmi) nyelv létrehozása, a kulturális intézmények megteremtése, és általában a kultúra művelése mint társadalmi kohéziót növelő eszköz. Általában ez az első, a kulturális szakasz. A második a politikai szakasz. Fő célja a nemzeti öngazgatás, az autonómia vagy önálló nemzetállam megteremtése. A két korszak sehol sem különült el élesen egymástól.</p>	3
Az ismeretek mélysége, az adott tudománynak megfelelő tárgyi tudás, a szakmai nyelv használata	A válaszból megállapítható, hogy a vizsgázó megfelelő tárgyi tudással rendelkezik a nemzettudat kialakulásával kapcsolatban. Használja az identitás, a társadalmi kohézió, a kultúra, a nyelv, a felvilágosodás, kulturális szakasz, politikai szakasz kifejezéseket.	3
A megközelítés sokszínűsége, komplexitása	A válasz legalább kétféle megközelítést tartalmaz. A vizsgázó ír a nemzettudat kialakulásának pozitív jellemzőiről, és a túlhajtott nemzettudatról, a nacionalizmusról is.	3
Önálló vélemény megalkotása, a téma aktualizálása (életszerű, saját vagy a médiából ismert példák alkalmazása)	A vizsgázó önálló véleményt fogalmaz meg, és meg is indokolja azt. Életszerű példákat hoz. Legalább két, a médiából vagy saját környezetéből megismert mintát említ.	2
Összesen		15

2. Elemzés

Szempontok, kompetenciák	Az Erzsébet Program	Maximális pont
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség, helyesírás	A kifejtés mondatokból áll, a szöveg logikusan és szabatosan felépített. Nem tartalmaz súlyos nyelvtani vagy helyesírási hibát.	2
A feladat megértése, témátartás	A vizsgázó valóban a pályázati programról, és ezen keresztül a nagycsaládosokat érintő társadalmi célról ír.	1
Lényegkiemelés, a témának megfelelő tények, összefüggések, gondolatok, megállapítások megfogalmazása, általánosítás	A vizsgázó bemutatja, hogy az Erzsébet-program az állam által szervezett és lebonyolított nonprofit szociális program és szolgáltatás. Célja, hogy rendezett keretek között jelentősen csökkentse azoknak a szociálisan rászorulóknak, különösen az olyan gyermekeknek a számát, akik részére nem biztosított többek között a napi többszöri étkezés, az életkoruknak megfelelő egészséges táplálék, a tudás megszerzéséhez szükséges egészségi állapot, a regenerációhoz szükséges aktív kikapcsolódás lehetősége. A „nagycsalád” fogalma a köznyelvben terjedt el. A jog három vagy több gyermeket nevelő családot ismer. Ezekben a családokban az egy főre jutó jövedelem általában az átlagnál kevesebb, sőt olykor a minimálbér összegét sem éri el, ezért ők a támogatás célzottjai. Leírja, hogy a minimálbér a szakképzettséggel nem rendelkező munkavállalók részére kötelezően fizetendő legkisebb munkabér. Mértékét a kormány rendeletben határozza meg. Összege a munkavállalók és a munkáltatók érdekvédelmi szervei közötti megállapodás eredménye.	3
Az ismeretek mélysége, az adott tudománynak megfelelő tárgyi tudás, a szakmai nyelv használata	A feleletből megállapítható, hogy a vizsgázó megfelelő tárgyi tudással rendelkezik a nagycsaládosoknak nyújtott támogatás(ok) témakörében. Használja a politikai felelősség, a rászorultság, a társadalmi szolidaritás, a társadalmi egyenlőtlenség, és egyenlőség, az „esélyegyenlőtlenség” kifejezéseket.	2
A megközelítés sokszínűsége, komplexitása	A válasz legalább kétféle megközelítést tartalmaz. Szól a társadalomban a felelősség megosztásáról, illetve annak szóba jöhető módjairól.	1
Önálló vélemény megalkotása, a téma aktualizálása (életszerű, saját vagy a médiából ismert példák alkalmazása)	A vizsgázó önálló véleményt fogalmaz meg, és meg is indokolja azt. Életszerű példákat hoz. Említ a médiából vagy saját környezetéből megismert példákat is.	1
	Összesen	10

3. Értelmezés

Szempontok, kompetenciák	Eltorzult korfa	Maximális pont
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség, helyesírás	A kifejtés mondatokból áll, a szöveg logikusan és szabatosan felépített. Nem tartalmaz súlyos nyelvtani vagy helyesírási hibát.	1
A feladat megértése, tématarítás	A vizsgázó válaszában a népesség összetevőiről, az eltorzult korfáról ír.	1
Lényegkiemelés, a témának megfelelő tények, összefüggések, gondolatok, megállapítások megfogalmazása, általánosítás	A vizsgázó feltárja, hogy a korfa olyan diagram (sávdiagram), amely jelzi a népesség nemek és korcsoportok szerinti megoszlását. Egy ország korfájának elemzésével a népesedéstörténetéről nyerünk fontos információkat. Azokban a társadalmakban, amelyekben a népesség növekedése gyors, a fiatalok aránya magas. S ha ez a folyamat tartósan folytatódik, akkor a fiatal aktív népesség aránya is magas lesz. Ez hosszabb távon népesség-robbanáshoz vezet. Ezen korfák alakja a piramishoz hasonlít. Itt a születéskor várható élettartam alacsony, a fiatal kori halálozási ráta magas. A lassú növekedésű, vagy fogyó népességgel rendelkező társadalmakban a fiatalok aránya egyre kisebb. A korfa alakja egyre keskenyebb lesz. Nő a születéskor várható élettartam, ezért emelkedik az időskorúak aránya. Az öregedő társadalmak összetételét tükröző korfa előbb oszlopszerű, később gomba alakú lesz. Ezek a társadalmak rövid időn belül eljutnak arra a kritikus pontra, amikor már az aktív korú, munkaképes korosztály népességén belüli arányának csökkenésével kell számolni. A lakosság előregedése komoly gazdasági, költségvetési és társadalmi kihívásokat fog jelenteni Kínában.	2
Az ismeretek mélysége, az adott tudománynak megfelelő tárgyi tudás, a szakmai nyelv használata	A válaszból megállapítható, hogy a vizsgázó megfelelő tárgyi tudással rendelkezik a népesség összetevőiről, az ezt vizsgáló demográfáról. Használja a diagram, az eltartó és az eltartott népesség, az élettartam, a munkaképes korosztály, előregedés, kritikus pont kifejezéseket.	2
Önálló vélemény megalkotása, a téma aktualizálása (életszerű, saját vagy a médiából ismert példák alkalmazása)	A vizsgázó önálló véleményt fogalmaz meg, és meg is indokolja azt. Életszerű példákat hoz. Említ a médiából vagy saját környezetéből megismert példákat is.	1
Összesen		7

---

4. Fogalom megnevezése **5 pont**

- a) buddhizmus
- b) zsidó vallás
- c) kereszténység
- d) iszlám
- e) brahmanizmus/hinduizmus

(Megjegyzés: A brahmanizmus a papok kasztjának nevéből, a hinduizmus pedig földrajzi névből ered.)

Minden helyes válasz 1 pont.

Minden, tartalmában helyes válasz elfogadható.

5. Esetelemzés **4 pont**

- A munkaszerződést mindig írásba kell foglalni.
- A munkavállalónak, és a munkaadónak is alá kell írnia.
- Aláíráskor dátummal kell ellátni.
- A szerződésnek tartalmaznia kell a munkáltató cég adatait, és a munkavállaló személyes adatait.
- A munkaszerződésben meg kell nevezni:
  - A munkavállaló munkakörét.
  - A munkaviszony tartamát.
  - A munkavégzés helyét.
  - A munkáltatói jogkör gyakorlóját.
  - A munkavállaló alapbérét.
  - Az alapbéren túli munkabért és egyéb juttatásokat.
  - A munkabérről való elszámolás módját.
  - A bérfizetés gyakoriságát.
  - A kifizetés napját.
- A munkavállalót tájékoztatni kell arról, hogy a munkaadó és a munkavállalók korábban kötöttek-e kollektív szerződést.

Minden, tartalmában helyes válasz elfogadható.

6. Forrás elemzése **4 pont**

- a) ENSZ (UN)
- b) Jelenleg 193 tagja van. (188 és 198 közötti érték elfogadható.)
- c) közgyűlés
- d) Biztonsági Tanács

Minden helyes válasz 1 pont.

7. Grafikon elemzése **6 pont**

- Az információhoz jutás területén a televízió dominanciája a másik két (internet, rádió) multimédiás forráshoz képest töretlen. Oka lehet, hogy a háztartások televízióval való ellátottsága csaknem százszázalékos.
  - A napi és hetilapokból történő informálódás mérhetően csökkent. Egyrészt oka lehet, hogy a napi- és hetilapokért külön fizetni kell, míg a televízióért, a rádióért nem. Másrészt a sajtóból szerzett az információhoz való hozzáférés a felhasználótól tudatosságot és erőfeszítést (időráfordítás, pénzkidadás, fáradozás stb.) igényel, amelyeket egyre kevésbé tesz meg.
  - Az internet mint hírforrás használata csekély mértékben emelkedett. Oka lehet az internethez való hozzáférés növekedése.
-

- Az adatokat egymást követő évben vették fel, így jellemző eltérés még nem mutatható ki.
- A felmérések között az eltérés alig mérhető. Vélhetően hibahatáron belül van, így az adatszerzés megisméltése indokolt.

A teljes pontszám eléréséhez legalább három állítás és az állításból levont következtetés szükséges!

Minden elfogadható állításért 1 pont, a hozzá kapcsolódó következtetésért is 1 pont adható. Minden más, tartalmában helyes állítás és az állításból levont következtetés elfogadható.

8. Kiválasztás

4 pont

törvény, kormányrendelet, miniszteri rendelet, önkormányzati rendelet

Minden helyes válasz 1 pont.

A jogszabályokat nem kell hierarchikus sorrendbe állítani.

II. rész Gazdasági és pénzügyi ismeretek

1. Esszé

Szempontok, kompetenciák	Az adó funkciói	Maximális pont
Megszerkesztettség, nyelvhelyesség, helyesírás	Az elemzés nem tartalmaz súlyos nyelvtani vagy helyesírási hibát. A kifejtés mondatokból áll, a szöveg logikusan és szabatosan felépített.	1
Tématartás, lényegkiemelés, probléma-központúság	A vizsgázó valóban az adó funkcióira fókuszál.	2
A feladatban leírt esetnek megfelelő összefüggések, gondolatok, megállapítások megfogalmazása a szakmai nyelv felhasználásával	A vizsgázó meghatározza az adó fogalmát. Az adó általános, egyenlő, arányos, és kikényszerített, visszafizetés vagy közvetlen ellenszolgáltatás nélküli, általános pénzügyi szolgáltatás, amelyeket az állam vagy más közhatalmi szervezet (pl.: helyi, területi önkormányzat) jogszabályok alapján hajt be. Adóztató az a szerv, amely törvény erejénél fogva adót szedni jogosult. Adózó az adó befizetésére kötelezett természetes vagy jogi személy, akire/amelyre a törvény adófizetési kötelezettséget ró. Funkciói: Az adók a költségvetés bevételeit biztosítják, melyet a közhatalom közkiadásokra, a társadalmi szükségletek kielégítésére fordít. Ilyenek lehetnek: az egészségügy, az oktatás, a honvédelem, az államapparátus finanszírozása. A vizsgázó ír arról, hogy az adó kivetésével a közhatalom, (állam, önkormányzat) közvetetten beavatkozik a gazdasági életbe. Az adó mértékével, vagy annak elengedésével formálhatja a gazdaságpolitikáját.	6
Önálló vélemény megfogalmazása	A vizsgázó önálló véleményt fogalmaz meg, és meg is indokolja azt. Életszerű példákat hoz.	1
Összesen		10
Összesen/2		5

2. Kiegészítés**5 pont**

- 1) A
- 2) C
- 3) C
- 4) C
- 5) D

Minden helyes válasz 1 pont.

3. Esettanulmány**5 pont**

- a) A várható adó részletekben, előrehozottan történő megfizetése.
- b) Megbízási jogviszonyban a szerződő felek (megbízó és megbízott) mellérendelt viszonyban vannak. A megbízott valamely előre meghatározott tevékenység elvégzésére, azaz a megbízó által rábízott ügy ellátására köteles.
- c) A személyi jövedelemadó közvetlen adó, hiszen az adófizetésre kötelezett személy vagy gazdálkodási egység a jövedelmétől függően százalékban meghatározott pénzüsszeget köteles fizetni.
- d) Az adók csökkentése növel(het)i a háztartások jövedelmét, hiszen több pénz marad náluk, így nő(het) a fogyasztás. Ha a fogyasztás nő, akkor a lakosság a korábbi fogyasztási szint megtartása mellett többet takarít meg, ezáltal növel(het)i a beruházásait. Az adócsökkentés tehát növel(het)i a megtakarításokat, ezen keresztül serkent(het)i a beruházásokat.
- e) Támogatások, segélyek, formájában.

Minden helyes válasz 1 pont.

Minden más, tartalmában helyes válasz elfogadható.

4. Adatsor értelmezése**5 pont**

- 1) B

1 pont

Indoklás:

1 pont

A korlátozásra azért van szükség, hogy a hitelfelvevő biztosan visszafizesse a banknak a kihelyezett hitelt, és emellett a család/háztartás mindennapi megélhetése is biztosított legyen.

- 2) B

1 pont

- 3) Beleszámít a jövedelemterhelésbe.

1 pont

Indoklás:

1 pont

A hitelkártya a hitelkeret mértékéig automatikus hitelfolyósítást tesz lehetővé, így a bank a hitel kihelyezésekor számol ennek a használatával. Célja, hogy az igénybevevő a teherbíró képességén túl ne adósodhasson el.

Minden más, tartalmában helyes válasz elfogadható.